

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Mirzə Rza Kirmani

Gülzar – Mirzə Rzanın qızlığı.

Nadir – Mirzə Rzanın oğlu.

Sitarə – Mirzə Rzanın qızı.

Fərhad – Mirzə Rzanın qardaşı oğlu.

Nəsrəddin şah

Rəhim xan

Cavad xan

Məhəmməd xan

Mirzə Saleh

Mirzə Sadıq xan

Mirzə Təqi xan

Mirzə Ağə xan

Cəmaləddin Əfqani – fədailər başçısı.

Mirzə Mülküm xan

Məmiş

Kazım

Mehdi

İbiş

Həsən

Qulam

} fədailər

Molla Sübhan

Salman – Mirzə Rzanın kəndlilərindən.

Mirzə Ələsgər xan

Birinci şikayətçi

İkinci şikayətçi

Fəraş

Fərralar, kəndlilər, ərizəçilər və başqaları

BİRİNCİ PƏRDƏ

Məclis vaxt olur Kirman kəndlərinin birində. Mirzə Rzanın otağı. Solda bir pəncərə, sağda və dalda bir qapı. Otaq köhnə xalı və sadə şeylərlə bəzənmiş. Divarda iki tüfəng, iki patrondaş. Çox varlı və çox kasıb olmayan bir İran xanının evidir.

Sitarə (*daxil olur. Oyan-buyana baxır*). Görürsünüzmü, məlun Gülzar yenə də qaçıbdır. Gülzar, ay Gülzar!.. (*Gedib qapı ağzından çox sevincək çağırır.*)

Gülzar (*eşikdən*). Bəli, xanım! Bəli!..

Sitarə (*qapının dalında gizlənir. Gülzar daxil olan-da Sitarə onun boğazından yapışır*). Ay qız, tutum boğum səni?.. Haraya qaçmışsan! (*Gülüb onu qucaqlayır.*)

Gülzar. Vallah, Sitarə, bu gün heç özündə deyilsən.

Sitarə. Vallah, ürəyim bərk sıxılır; yox, darıxıram. Ürəyim bir haldadır ki, bilmirəm şadlanıram ya ki, sıxılıram.

Gülzar. Mən bildim sənin halın necədir və nə üçün elədir. İstəyirsən söyləyim?

Sitarə. Yaxşı, söylə. Amma bilirsən necə sevinirəm!.. Elə bil ki, anadan indi olmuşam, ancaq ürəyimdə gizlin bir qorxu var, o bilmirəm, nədəndir. Bir kəlmə, bu halım ya şadlıqdır və ya bədbəxtlik. İnşaallah ki, şadlıqdır.

Gülzar. Dayan, dayan, mən söyləyim. Bax, bu gün sənin əmin oğlu, sevdiiyin Fərhad Firəngistandır, nədir, oradan

gəlir. Düz bir ildir ki, üzünü görə bilmirdin. Yalnız onun eşqi, onun xəyalı ilə yaşayırdın. İndi o, dərslərini qurtarıb gəlir. Bilirsən də ki, o gələn kimi sənün üçün toy olacaq. Onun üçün sevinirsen. Amma ürəyin tələsməkdən darıxırsan. Tapdım, ya yox, düzünü deyinən?

Sitarə. Vallah, elədir ki, var. Özümdən də artıq sevdiiyım bir oğlanı bu gün görəcəyəm. Şadlığım onun üçün olmayıb, bəs kim üçün olacaq? Sevinmirəmmi? Əlbəttə, sevinirəm. Ah... bu gün sevdiiyimi, Fərhadı görəcəyəm. Ona görə də özümü itirmişəm.

Gülzar. Aha... Gördün tapmışam! Səni belə görəndə az qalırım mən də özümdən çıxam.

Sitarə. Xeyr, əzizim, bağışlayasan!.. Sən məndən əvvəl özün üçün sevinirsen.

Gülzar. Nə demək istəyirsen! Necə ki, özüm üçün?..

Sitarə. Yaxşı, yaxşı, mənə kələk gəlmə! Sən bilirsən ki, mənün üçün toy olan günü sənün üçün də olacaqdır. Onun üçün sevinirsen! Mən də tapdım ki!

Gülzar. Yox, yox.

Sitarə. Bəli, bəli, elə odur ki, var.

Gülzar. Eybi yoxdur, sən deyən olsun. Kor nə istər, iki göz, biri əyri, biri düz. Amma, Sitarə... Mən necə olsa da, qulluqçuyam. Necə ola bilər ki?..

Sitarə. Bəsdır, bəsdır. Yenə gic-gic danışma. Qulluqçu! Qulluqçu! Necə də ağız dolusu danışır! Sən də, bu boyda idin, mən də. *(Əlilə uşaq boyu göstərir.)* Atan səni mənün atama qızlığa vermişdi. Atam da sənün o çıxmış gözlərindən

xoşu gəlib – Oğlum Nadir üçün adaxlı tapdım, – deyib, səni məndən artıq saxlayıb. Bir yerdə böyümüşük, hər gizlin sözüümüz, sirrimiz bir yerdə. Daha sənin haran qulluqçu oldu? Atam əlli kərə deməyib ki, gərək hər ikimiz də bir vaxtda gəlinlik paltarı geyək, ikimiz də yanbayan bir otaqdan çıxıb, həmin evdə hərəməz bir otağa gəlin gedək? Ancaq bir iş var ki, sən qardaşım Nadirin otağına, mən isə əmim oğlu Fərhadın otağına gedəcəyəm? Dəxi bir iş yoxdur ki.

Gülzar. Vallah, Sitarə, səni o qədər istəyirəm ki, lap az qalırım yeyəm.

Sitarə. Qoy bunlar qalsın, indi de görək, sənin adaxlın gözəldir, mənim?

Gülzar. Əlbəttə ki, mənim! Nadirin tükünü bütün dünyaya dəyişməyəm.

Sitarə. Xeyr, yalan deyirsən. Fərhadın bir tükünü min nəfər Nadirə dəyişməyəm.

Gülzar. Aha... Adaxlını qardaşından çox istəyirsən, utanmaz!...

Sitarə. Ax, Gülzar, gülürsən, sevginin nə olduğunu hələ də bilmirsən. Ax, Gülzar, məhəbbət, o iti dırnaqlı canavar, o şirin sözlü mələk hərdən ürəyimi parçalayır, hərdən ruhumu oxşayır. Mən Fərhadı sevirəm, sən ki, bilirsən, qardaşımı da sevirəm. İndi qardaşımın başına bir iş gələcəyini bilsəm, özümü ondan qabaq ölümə ataram. Bu məndə olan bacılıq məhəbbətidir. Amma Fərhadın məhəbbəti...

Gülzar. Elə sən danışırsan, qoy bir mən də deyim də! Deyirsən ki, mən məhəbbət nə olduğunu bilmirəm?

Sitarə. Dayan, dayan! Amma, Fərhadım nə gec gəldi.

Gülzar. Ay balam, axı bu evi yığışdıraq, sənin sevgilin gəlir.

Sitarə. Aha, doğrudan, lap unuttum. Amma, dayan, ürəyim sıxılır. Gəl, toyumuz barəsində niyyət eləyək, gedək bayıra qulaq asaq, görək kim nə eşidər.

Gülzar. Yaxşı, mən elədim.

Sitarə. Mən də elədim, gedək. (*Getmək istərkən Nadirin səsi gəlir.*)

Nadir. Gəlin, gəlin...

Gülzar. Vay, sən bu qapıdan qaç. Mən də bu evdə gizlənib, elə bunlara qulaq asım.

Sitarə. Yaxşı (*Gülzar yan otağa, Sitarə bayıra çıxır.*)

Nadir (*yanında bir neçə nəfər kəndli yoldaşı olduğu halda daxil olur*). Qardaşlarım, yoldaşlarım, indi biz, bizim ailəmiz, bəlkə siz də, təhlükə qarşısındaıyq. Bizi ölüm gözləyir, ancaq mən sizin ölümünüzə, daha doğrusu, bizim odumuza yanmanıza razı deyiləm. Vaxt ikən kənddən çıxın.

Salman. Necə, necə, Nadir xan, yaxşı anlamadıq...

Nadir. Qardaşlar, özünüz bilirsiniz ki, mənim atam xan və kəndlər də onundur. Və onu da bilirsiniz ki, atam bu kəndləri azad buraxıbdır. Sizlərdən başqa xanlar kimi vergi almır. Sizi pulsuz işlətmir. Ara-sıra sizdən qardaş kimi pul yığıb, sizə məktəb, xəstəxana və bunlar kimi şeylər açır. Özü isə tacirlik edib dolanır və sizin üstünüzdən rəiyyət adını götürüb, özünə və bizə qardaş edibdir.

Salman. Doğrudur, doğrudur.

Nadir. Bu belə də olmalıdır. Bunun üçün də qonşu xanlardan nə qədər sıxıntı və söyüş eşitdiyimizi özünüz ehtimal ki, məndən gözəl bilirsiniz.

Kəndlilər. Doğrudur! Doğrudur! Allah sizdən razı olsun, xan!

Nadir. İndi bizə bir bədbəxtlik üz veribdir və mən də o bədbəxtlikdə haqqı olmayan siz biçarələrin iştirak etmə-nizi istəmədiyim üçün, kəndlərdən çıxıb getmə-nizi xahiş edirəm.

Salman. Xan, doğrudan da siz bizim üçün çox çalışmış-sınız, heç bir xanda belə işlər görünməmişdir. Bu vaxta qə-dər hər bir şadlığınıza bizi şərik etdiyiniz üçün, xudanəkər-də, bədbəxtliyinizə də şərik etmə-lisiniz. Heç olmasa, nə olduğunu söyləməyinizi xahiş edirik.

Camaat. Deyin görək nə olubdur?

Nadir. Qardaşlar, təkrar edirəm, bizim ailə təhlükə qar-sısındadır. Siz özünüz bizim ilə qonşu olan Rəhim xanın zalımlığını və onunla bərabər nə qədər qüvvətli olduğunu bilirsiniz. Bir şah qədər qüvvəti var, özü də indiki vəzir Mirzə Ələsgər xanın əmisi oğludur. Qulaq asın. Həyasız bir surətdə atama yazdığı kağızı sizə oxuyum. (*Çıxarib oxu-yur.*) “Əziz qonşum Mirzə Rza xanın xidmətinə. Bir neçə gün bundan əvvəl bəndə qızınız üçün elçi göndərmişdimsə də, razı olmamışdınız. Ata-baba qonşu olduğunuz halda, görünür, mənim gücümü və kim olduğumu hə-nuz bilmə-mişsiniz. Mən yenə də qonşuluq borcumu gözləməyib, kən-dinizi basıb qızınızı güclə almaq əvəzinə, dübarədən sizə

məktub göndərdim. Bilirəm, məndən razı deyilsiniz. Bəlkə onun üçün təklifimi rədd edəsiniz, fəqət qonşuluq borcum olaraq bildirirəm ki, qızı verməsəniz, güclə alıb kəndlərinizin hamısını qarət və yağma edəcəyəm. Siz kəndlilərinizi özünüzdə qardaş bildiyiniz üçün ümidvaram ki, özünüzdən, qardaşlarınızın qətl və qarət olunmasına razı olmazsınız. Cavab gözləyirəm. Baqi vəssalam”. İndi qardaşlar, mənim atam burada yoxdur. Mən bir qədər naxoş olduğum üçün o, əmim oğlunun pişvazına gedibdir. Rəhim xanın da bu yaxınlarda cavab gözlədiyini elçisi mənə söylədi. Onsuz da yüzlərcə bizdən çox və bizə qalib olduqları üçün sizin iştirak etməyinizi yersiz görürəm. Fəqət özüm ölənə kimi öz bacımın namusunu mühafizə edib, mən sağ ikən onu elə binamus və bivicdanların əlinə verməyəcəyəm.

Kəndlilər (*öz-özlərinə*). Xeyr, xeyr, biz ölməmişik.

Nadir. Ona görə, əziyyət çəkməyəsınız deyə, vaxt ikən getməyinizi rica edirəm.

Kəndlilər (*birdən bağırırlar*). Olmaz, bu nə sözdür?

Salman. Doğrusu, Nadir xan, siz bizi söyürsünüz. Bizi, İran oğullarını, öz yoldaşlarını, lap açıq, öz qardaşını təhlükədə qoyub qaçar qədər qansızımı zənn edirsiniz! Siz heç bir yana getməyin, sizin bacınız bizim də bacımız olduğu üçün, sizdən əvvəl biz özümüz mühafizə edəcəyik və bu yolda öldü var, döndü yoxdur.

Kəndlilər. Xeyr, ölməyincə getmək, bu nə sözdür, dur gedək hazırlanaq. (*Gedirlər.*)

Nadir. Ox, açıq alınlı, aslan ürəkli İran kəndliləri! Ya rəbbi, bir kəsə pislilik etmədiyimiz halda yenə bizə zülm edirlər. Ah zalım!.. (*Yumruğunu sıxır. Sitarə səhnənin dalında oxuyur, Nadir dinləyir, başını divara söykəyib ağlayır.*)

Sitarə.

Asta çal kamançanı,
Hava buluddur, nəm çəkər.
Dəymə, dəymə yar könlünə,
Hələ uşaqdır, qəm çəkər.

Nadir (*ayaq səsi eşidib, üzünü çevirir*). Ox, bədbəxt bacım! Ox, xarab olmuş İran!..

Sitarə girir.

Sitarə (*öz-özünə*). Fal çox da yaxşı gəlmədi. (*Ətrafa baxıb, Nadirin gözünü sildiğini görür.*) Nə olmuş, Nadir, niyə ağlayırsan?

Nadir. Heç bir şey olmamış, ağlamıram da...

Sitarə. Yox, yox, gözlərin qızarıb, rəngin qaçıb, nə olub sənə?

Nadir. Deyirəm ki, heç bir şey olmamış, ancaq siz hazırlaşın, burada yaxın kəndlərin birinə gedəcəksiniz.

Sitarə. Qardaş, Allah eşqinə, nə olmuşdur, mənə söylə! Atamamı bir şey olmuş? Yoxsa Fərhada... Ah... Fərhadın cənazəsini gətirirlər? Anladım, mənə onun üçün kənddən uzaqlaşdırırsan!.. Oh, Fərhad! (*Ağlayır.*)